

Juristforbundets innspill til Høyres høringer om utvikling og bruk av kunstig intelligens i Norge (7-9. august 2023)

Bakgrunn

På bakgrunn av den senere tids utvikling innenfor kunstig intelligens, har Høyre sett behov for å videreutvikle sin politikk på dette området, med fokus på hva som skal til for å sikre en trygg, ansvarlig og verdifull utvikling.

Juristforbundet setter pris på muligheten til å gi innspill til dette viktige temaet. Vi mener juristprofesjonen har en svært viktig rolle i å sikre at samfunnsdigitaliseringen, herunder bruken av kunstig intelligens, skjer på en måte som ikke undergraver demokratiske verdier og rettsikkerhetsprinsipper, samtidig som utviklingens muligheter må ivaretas på best mulig måte.

Juristforbundet arbeider aktivt med disse spørsmålene, blant annet gjennom opprettelsen av Juristforbundets Tech Forum. Forumet skal følge den teknologiske utviklingen, med fokus på digitalisering og kunstig intelligens, og vurdere dens konsekvenser for samfunnet, juristprofesjonen, juristutdanningen og fremtidens juridiske arbeidsoppgaver. Behovet for tverrfaglige perspektiv, og samarbeid med andre samfunnsaktører skal vektlegges. Forumet virker blant annet ved å arrangere seminarer og andre debattfora for å løfte viktige spørsmål og temaer til debatt. Mer info om Tech Forums arbeid finns på Juristforbundets [websider](#) og [LinkedIn](#).

Nedenfor er Juristforbundets innspill til Høyres arbeid. Etter den innledende delen om juristprofesjonens rolle i samfunnsdigitaliseringen, redegjøres for vårt syn knyttet til de temaområder som Høyre har satt opp for høringene. Vi viser også til følgende innspill som Juristforbundets Tech Forum har inngitt ved tidligere anledninger og som deler av dette notatet bygger videre på:

- [Innspill til nasjonal strategi for kunstig intelligens](#) (september 2019)
- [Høringssvar om ny forvaltningslov](#) (desember 2019)
- [Høringssvar til offentlig rapport om datadrevet økonomi og innovasjon](#) (mai 2020)

Utgangspunkt – Juristprofesjonens rolle i samfunnsdigitaliseringen

Den pågående samfunnsdigitaliseringen omfatter de fleste områder og vil sterkt påvirke det norske samfunnet de kommende årene. Digitaliseringen er transformerende i sin natur og utviklingen preges av så vel innovasjon og muligheter, som av nødvendige og utfordrende omstillingsprosesser. Ikke minst vil dette merkes innenfor utviklingen og bruken av kunstig intelligens.

Så vel private som offentlige aktører sliter med "utdaterte reguleringer" som utilsiktet og unødvendig hindrer bruk av nye og mer effektive teknologiske løsninger. Lovgiver og tilsynsmyndigheter utfordres til å finne løsninger hvor dette kan unngås så langt mulig, men kritiseres ofte for at tilpasningen av rammebetingelser tar for lang tid.

Ikke minst i slike situasjoner, hvor utviklingen påvirker et helt samfunn og hvor det fremmes krav om endring av rammebetingelser under tidspress, er det viktig å sikre at disse endringene skjer i tråd med demokratiske rammer og rettsstatsprinsipper, samt at det ikke skjer ubevisste og utilsiktede

forskyvinger i eksisterende interesseavveininger. Det kan dreie seg om individuelle rettigheter – knyttet til for eksempel personvern, forbrukervern, relasjonen mellom stat og individ, etiske hensyn og arbeidstakerrettigheter – eller å sikre en hensiktsmessig balanse i avveining mellom kommersielle aktørers interesser.

Juristprofesjonen har et viktig samfunnsansvar i denne sammenhengen, både som kravstiller og bidragsyter, for å sikre en hensiktsmessig digitalisering av det norske samfunnet. Med dette som utgangspunkt skal profesjonen bidra til å utvikle gode og velbalanserte rammebetingelser som både fremmer innovasjon, effektivisering og markedsutvikling, og samtidig ivaretar samfunnsmessige, kommersielle og individuelle interesser med hensyn til etikk, sikkerhet, integritet og personvern.

For å kunne fylle denne funksjonen bør juristprofesjonen være representert i prosesser hvor rammebetingelser skal diskuteres, utvikles og tilpasses med hensyn til den digitale utviklingen. I dette ligger såvel behovet for å sikre relevant digital juridisk kompetanse innen det offentlige (departement, myndigheter, storting, mv.) og på stortinget, som i oppnevnte utvalg, ekspertgrupper og andre konstellasjoner som skal bidra i slike prosesser.

Juristforbundet ønsker i denne sammenhengen også å peke på betydningen av den rettsvitenskapelige forskningen om samfunnsdigitaliseringen og dens konsekvenser. Det er behov for målrettede tiltak for å både styrke forskningsområdet og samtidig se på hvordan vi kan sikre at forskningens kunnskap og resultater på en bedre måte enn i dag overføres til den praktiske profesjonsutøvelsen, til politiske beslutningsprosesser og til den alminnelige samfunnsdebatten. Norge har internasjonalt anerkjente rettsvitenskapelige og tverrfaglige forskningsmiljøer innenfor digitalisering. Ved å styrke både disse og nye rettsvitenskapelige forskningsmiljøer, og bedre benytte oss av den kunnskap som disse generer, vil dette også kunne bidra til at Norge også stiller sterkere i internasjonale policydiskusjoner om digitaliseringen.

Juristforbundet viser her til vårt [innspill](#) til Kunnskapsdepartementet om den varslede profesjonsmeldingen, hvor vi blant annet peker på følgende:

- *Regjeringen må i sitt arbeid med profesjonsmeldingen koordinere dette godt med den kommende digitaliseringsstrategien. Her må det særskilt drøftes rettsvitenskapelige problemstillinger og utfordringer som forutsetning for en effektiv, trygg og personvernmessig digitalisering av samfunnet.*

Dette skal også ses i lyset av behandlingen av Meld. St. 14 (2022-2023), Innst. 472 S (2022-2023), hvor stortingsflertallet ga uttrykk for betydningen av rettsvitenskapelig forskning om samfunnsdigitaliseringen og de problemstillinger som denne reiser:

- *"Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, viser til at digitalisering og ny teknologi reiser flere kompliserte juridiske problemstillinger. For at offentlig sektor skal kunne bidra til å utvikle og ta i bruk digitale og teknologiske nyvinninger i sin tjenesteyting, er det viktig å styrke den rettsvitenskapelige forskningen på forvaltnings- og velferdsnivå. Flertallet peker på at kunstig intelligens har løftet en rekke nye problemstillinger, og både utdanningssektoren og myndighetene må ha et aktivt forhold til denne utviklingen, og sikre både rettssikkerhet og tillit til undervisnings- og vurderingssystemer..."*

- *Juristprofesjonen har et viktig samfunnsansvar i å sikre at utviklingen og regulatoriske endringer skjer i tråd med demokratiske rammer og rettsstatsprinsipper, samt at det ikke skjer ubevisste og utilsiktede forskyvinger i eksisterende interesseavveininger.*
- *Det er viktig å sikre at juristsprofesjonen er representert med relevant kompetanse i alle prosesser hvor rammebetingelser skal diskuteres, utvikles og tilpasses som en følge av samfunnsdigitaliseringen.*
- *Det er behov for målrettede tiltak for å styrke den rettsvitenskapelige forskningen om samfunnsdigitaliseringen og hvordan vi på en bedre måte enn i dag kan nyttiggjøre oss av den kunnskap som denne generer i den praktiske profesjonsutøvelsen, i politiske beslutningsprosesser og i den alminnelige samfunnsdebatten om digitaliseringen. Jf. stortingsflertallet i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 14 (2022-2023), Innst. 472 S (2022-2023).*

Regulering, tilsyn og sikkerhet

Hensiktsmessige, velbalanserte og forutsigbare rammebetingelser er en forutsetning for at det norske samfunnet skal kunne tilgodegjøre seg fordelene ved den teknologiske utviklingen. Tilsvarende gjelder behovet for effektivt tilsyn og behovet av hensiktsmessige og effektive sikkerhetskrav til teknisk infrastruktur og informasjonssystemer i så vel privat som offentlig sektor.

Den raske og komplekse teknologiske utviklingen gjør arbeidet med å utforme rammebetingelser som oppfyller slike krav og forventninger utfordrende. Likevel må dette gjøres og det er viktig at vi nå tar steget fra overgripende strategier til mer spesifikke handlingsplaner og mer spesifikk regulering hvor det er behov for dette, f.eks. med hensyn til innsyn, transparens og ansvar i forbindelse med bruken av kunstig intelligens i forskjellige sammenhenger.

Juristforbundet ønsker å løfte frem følgende tiltaksområder som viktige i det fortsatte arbeidet med rammebetingelser for samfunnsdigitaliseringen og bruken av kunstig intelligens.

Harmonisering av regelverk og begreper

Digitaliseringen omfatter i stort sett samtlige samfunnsområder og dens tverrsektorielle karakter avdekker en rekke utfordringer, ikke bare knyttet til utformingen av gjeldende rammebetingelser, men også for den i høy grad sektorspesifikke struktur og tilsynsvirksomhet som preger regelverket. På flere områder er det overlappende og motstridende hensyn som skaper en uoversiktlig og kompleks "kravspesifikasjon" for både offentlige og private aktører når nye løsninger og tjenester skal utvikles og tas i bruk. Det handler videre om rammebetingelser med rettslige begreper som ikke er tilpasset dagens teknologi og derfor ikke virker etter sitt formål.

Det er derfor fortsatt behov for harmonisering av regelverk og begreper, og at dette vurderes ut fra et tverrsektorielt perspektiv. Teknologinøytral utforming er ett av flere verktøy for å tilpasse rammebetingelsene etter de nye krav som digitaliseringen medfører. Det samme gjelder så kalt "formnøytralitet" hvor særskilte formkrav til et spesifikt medium heller bør erstattes med mer funksjons- og resultatorienterte begreper hvor dette er mulig og hensiktsmessig (for eksempel hvor krav om "skriftlighet" kan erstattes med krav om "sporbar dokumentasjon"). Spørsmålet er for eksempel om det er mer effektivt å lage et overgripende regelsett om teknologi- og formnøytralitet,

hvor sentrale begreper som eksempelvis "digital kommunikasjon" og "e-post" gis en felles definisjon, istedenfor at ulike deler av forvaltningen utvikler forskjellige prinsipper og krav for teknologi- og formnøytralitet hva angår for eksempel kommunikasjon med det offentlige.

Det bør i midlertid understrekes at hverken teknologi- og formnøytralitet er mål i seg selv, men virkemidler hvor dette er hensiktsmessig for å oppnå bedre tilpassede rammebetingelser med hensyn til formålet og de interesser som skal ivaretas.

Arbeidet med økt harmonisering av regelverk og begreper bør blant annet ha til hensikt å avdekke unødvendige hindringer i eksisterende lovgivning og omfatte en sektorovergripende evaluering av hvordan ulike offentlige myndighetsorgan utformer retningslinjer og veiledninger med konsekvenser for bruken av kunstig intelligens. Formålet bør være å forenkle regelverket så langt mulig med hensyn til de involverte interessene samt å øke samordningen mellom sektorspesifikke krav og hensyn.

Kvalitet og effektivitet i lovgivningsprosessen

Det er behov for å forbedre prosessen for utforming og tilpasning av lovgivning og andre rammebetingelser som påvirker samfunnsdigitaliseringen og bruken av kunstig intelligens. Dette gjelder blant annet behovet av, og krav til, relevant tverrfaglig beslutningsgrunnlag, interdepartementalt samarbeid og at det berammes nok tid til høringsprosesser (så vel skriftlige som muntlige innspill).

Juristforbundet mener videre at det er behov for en mer målbevisst og samordnet proaktiv holdning til særlig EUs, men også annet internasjonalt, policyarbeid på dette området. En slik tilnærming vil sikre at Norge så langt som mulig unngår unødvendige særnorske løsninger, samtidig som vi ved behov kan ha en mer bevisst og strategisk holdning til hvordan det handlingsrom som EU-prosessen tillater for nasjonal tilpasning kan benyttes. Norge kan her være en mer aktiv medspiller og pådriver for en utvikling som fremmer løsninger som sikrer demokratiske ideal og sikkerhetsmekanismer i god balanse med innovasjon og markedsutvikling. Dette skjer i enkelte tilfeller, men vi etterlyser en mer overgripende og samordnet strategisk tilnærming til det internasjonale perspektivet i denne sammenhengen.

Behov for synliggjøring av hvordan eksisterende Interesseavveininger påvirkes

I arbeidet med å utvikle og tilpasse rammebetingelser for samfunnsdigitaliseringen, bør det stilles krav om at det redegjøres for hvordan nye regler og endringsforslag påvirker den bakenforliggende interesseavveiningen som en rettsregel er ment til å ivareta. Ikke minst i slike situasjoner som denne, hvor utviklingen påvirker et helt samfunn og hvor det fremmes krav om endring av rammebetingelser under tidspress, er dette særdeles viktig.

Årsaken er at svakheter i rammebetingelsenes utforming og evne til å håndtere samfunnsmessige endringer ikke i seg selv trenger å innebære at den bakenforliggende interessebalansen har spilt ut sin rolle, i tilfelle bør dette redegjøres for og vurderes særskilt. Følgelig bør ethvert endringsforslag redegjøre ikke bare for hvorfor endringen ønskes, men også klargjøre om forslaget har som effekt eller formål å endre den opprinnelige interessebalansen eller kun å endre utformingen for å bedre representere denne. I tilfelle endringen også medfører en endring i interessebalansen må dette forhold synliggjøres og løftes frem som en del av diskusjonen og i forarbeidene. Dette for å sikre at det ikke skjer ubevisste og utilsiktede forskyvinger i eksisterende interesseavveininger som en effekt av utviklingen og kravene om tilpassede rammebetingelser.

En slik "interesseavveiningskontroll" skulle for eksempel kunne integreres med det forslag om "digitaliseringsfilter" som legges frem i rapporten om "Datadeling i Næringslivet" (2020). Her

anbefalte ekspertgruppen at det i forbindelse med utarbeidelse av nye pålegg, lover eller forskrifter må undersøkes og redegjøres for om regelverket er framtidsrettet og digitaliseringsvennlig.

Myndighetsstruktur og tilsynsvirksomhet

Gitt de komplekse og sektorovergripende utfordringer og behov som er beskrevet ovenfor, vil det være naturlig å også vurdere hva som er en mest hensiktsmessig og effektiv myndighetsstruktur for å håndtere de rammebetingelser som skal føres tilsyn med, for eksempel når det gjelder mulige spesifikke krav knyttet til algoritmer og hvorvidt det er hensiktsmessig å opprette en egen myndighet for dette.

Det bør også vurderes om det er behov for særskilte tiltak for å sikre at de aktuelle tilsynsmyndighetene har relevante og tilstrekkelige ressurser for de oppgaver som de er bemyndiget med. Dette gjelder ikke minst det å sikre faglig relevant kompetanse med hensyn til de juridiske og tverrfaglige perspektivene og det omfattende informasjons- og veiledningsbehov som preger området.

Regulatoriske sandkasser: Datatilsynets og Finanstilsynets regulatoriske sandkasser ser ut til å være vellykkede tiltak for å stimulere til innovasjon av ansvarlig kunstig intelligens og for å få økt kunnskap om endringsbehov og hva som kan være hensiktsmessig regulering på området. Dette i samspill med de virksomheter som ønsker å ta teknologien i bruk. Det bør vurderes å bruke tilsvarende modell på flere tilsynsområder, samt hvordan den læring/kunnskap som opparbeides innenfor enkelte sandkasser kan nyttiggjøres ut fra et sektorovergripende perspektiv og med hensyn til generell regelverksutvikling på området for kunstig intelligens.

- Harmonisering av regelverk og begreper: Det er fortsatt behov for harmonisering av regelverk og begreper, ikke minst ut fra et tverrsektorielt perspektiv. Unødvendige hindringer i eksisterende lovgivning bør identifiseres og det bør iverksettes en sektorovergripende evaluering av hvordan ulike offentlige myndighetsorgan utformer retningslinjer og veiledninger med konsekvenser for bruken av kunstig intelligens. Formålet bør være å forenkle regelverket så langt mulig med hensyn til de involverte interessene samt å øke samordningen mellom sektorspesifikke krav og hensyn.
- Kvalitet og effektivitet i lovgivningsprosessen: Det er behov for å forbedre prosessen for utforming og tilpasning av lovgivning og andre rammebetingelser som påvirker samfunnsdigitaliseringen og bruken av kunstig intelligens. Juristforbundet etterlyser også en mer overgripende, samordnet, strategisk og proaktiv tilnærming til det internasjonale perspektivet, særlig med hensyn til EUs policyarbeid på dette området.
- Interesseavveiningskontroll: I arbeidet med å utvikle og tilpasse rammebetingelser for samfunnsdigitaliseringen, bør det stilles krav om at det redegjøres for hvordan nye regler og endringsforslag påvirker den bakenforliggende interesseavveiningen som en rettsregel er ment til å ivareta. Dette for å sikre at det ikke skjer ubevisste og utilsiktede forskyvinger i eksisterende interesseavveininger som en effekt av utviklingen og kravene om tilpassede rammebetingelser.
- Tilsynsvirksomhet: Det bør vurderes hva som er en mest hensiktsmessig og effektiv tilsyns-/myndighetsstruktur for å håndtere de rammebetingelser som skal føres tilsyn med. I dette ligger også å vurdere tiltak for å sikre at de aktuelle tilsynsmyndighetene har tilstrekkelige ressurser og kan opprettholde nødvendig kompetanse for de oppgaver som de er bemyndiget med.

- *Regulatoriske sandkasser: Datatilsynets og Finanstilsynets regulatoriske sandkasser ser ut til å være vellykkede tiltak for å stimulere til innovasjon av ansvarlig kunstig intelligens og for å få økt kunnskap om endringsbehov og hva som kan være hensiktsmessig regulering på området. Det bør vurderes å bruke tilsvarende modell på flere tilsynsområder.*

Kompetanse, infrastruktur og data

Samfunnsdigitaliseringen og bruken av kunstig intelligens reiser mange viktige spørsmål knyttet til kompetanse, infrastruktur og data. Juristforbundet ønsker i denne sammenhengen å løfte frem følgende forhold:

Kompetanseperspektivet

Et viktig tema i den pågående utviklingen vedrører kompetanse og de behov for tilpasning, ikke minst tverrfaglig, som samfunnsdigitaliseringen medfører. Dette gjelder i høy grad også i forhold til juridisk kompetanse, både i forhold til såvel den juridiske profesjonen og utdanningen som til andre faggruppers forståelse for de juridiske problemstillinger og perspektiver som må hensyntas. Hensynet til rettsstatsprinsipper og demokratiske ideal, herunder at enhver endring må følge de rammer som defineres av disse prinsippene og idealene, er grunnleggende for hvordan mulighetsrommet i en norsk datadrevet økonomi kan fremmes, utvikles og defineres. Det handler imidlertid ikke bare om å øke kunnskapen og forståelsen for juss og teknologien, men også om å sette dette i et tverrsektorielt samfunnsperspektiv som også omfatter politiske og næringsrelaterte refleksjoner på tvers av flere fag.

Her må behov og tiltak vurderes ikke bare innenfor utdanningssektoren, men også innenfor privat og offentlig sektor. Det er viktig at dette også vurderes ut fra et arbeidstakerperspektiv, blant annet med hensyn til behov for videre-/etterutdanning, rettigheter i arbeidsforhold og arbeidsmarkedstiltak for å sikre tilgang til relevant kompetanse.

Når det gjelder *juristprofesjonen* er det viktig å sikre at denne kan møte de behov, krav og forventninger som samfunnsdigitaliseringen stiller. Jurister vil i stadig høyere grad konfronteres med problemstillinger som forutsetter endrede, ofte tverrfaglige kvalifikasjoner og kompetansekrav. Digitalisering kan ikke lenger håndteres som et spesialfag for de særskilt interesserte jusstudentene, eller være reservert den enkelte spesialist i den juridiske rådgivningsvirksomheten.

Juristforbundet mener det er behov for en fortsatt utvikling og tilpasning av den juridiske grunnutdanningen for å sikre at fremtidens jurister har nødvendig digital kompetanse i tråd med samfunnets behov. Tilsvarende er det behov for målrettede kompetansehevende tiltak for å styrke den digitale kompetansen blant dagens yrkesaktive jurister.

Juristforbundet viser også her til vårt [innspill](#) til Kunnskapsdepartementet om den varslede profesjonsmeldingen, hvor vi blant annet foreslår følgende:

- *For å sikre tilstrekkelig digital kompetanse og evne til å bidra til en rettssikker utvikling og bruk av KI bes Regjeringen i forbindelse med arbeidet med profesjonsmeldingen utrede behovet for etter- og videreutdanningsbehovet for norske jurister i statlig og kommunal sektor.*

- *Regjeringen må i sitt arbeid med profesjonsmeldingen koordinere dette godt med den kommende digitaliseringsstrategien. Her må det særskilt drøftes rettsvitenskapelige problemstillinger og utfordringer som forutsetning for en effektiv, trygg og personvernmessig digitalisering av samfunnet fremover.*

Tilsvarende er det behov for økt tverrfaglig kunnskap og forståelse innenfor andre fagområder og yrkesgrupper for de rettslige og demokratiske perspektiv som gjør seg gjeldende i denne sammenhengen.

Arbeidsmarkedsperspektivet

Arbeidstakere i både offentlig og privat sektor vil konfronteres med problemstillinger som forutsetter endrede, ofte tverrfaglige, kvalifikasjoner og kompetansekrav. Videre vil stadig flere beslutnings- og styringsprosesser digitaliseres og være støttet av systemer med innslag av kunstig intelligens. Dette reiser ikke bare spørsmål om hvordan behov for videre- og etterutdanning bør ivaretas, slik diskutert ovenfor, men forventes også å kunne medføre utfordrende omstillings- og nedbemanningsprosesser i arbeidsmarkedet.

Det må sikres at utviklingen skjer på en ansvarlig, hensyntakende og hensynsmessig måte. Arbeidstakernes interesser med hensyn til blant annet likebehandling, transparens, tillit og klare ansvarsforhold i arbeidsprosesser hvor kunstig intelligens brukes må ivaretas. Dette forutsetter et nært samarbeid mellom myndigheter og arbeidslivets parter, både lokalt og sentralt. Den "[Erklæring om bruk av kunstig intelligens i arbeidslivet](#)" som Telenor og Negotia tok initiativ til i 2019, og som flere selskaper og organisasjoner har sluttet seg til, er et godt eksempel på et slikt samarbeid og kan tjene som grunnlag for videre arbeid på dette området.

Infrastrukturperspektivet

Når det gjelder infrastrukturperspektivet ønsker Juristforbundet å løfte frem betydningen av å ta hensyn til inkluderingsutfordringer og ulikheter mellom de som har og de som ikke har tilgang til kunstig intelligens. Bruken av avanserte digitale tjenester/kunstig intelligens vil kreve tilgang til høyhastighets internett, relevant program- og hårdvare, mv. Det kan handle om tilgang til så vel offentlige som private tjenestetilbud og generell tilgang til informasjon for reell deltakelse i samfunnet og demokratiske prosesser.

Det må sikres at alle kan delta i den digitale samfunnsutviklingen som fullverdige borgere. Juristforbundet mener det kreves proaktive tiltak for å sikre dette, særlig med hensyn til det å sikre at grunnleggende og essensielle offentlige og kommersielle tilbud er tilgjengelige for alle, uavhengig av sosioøkonomisk status, geografisk tilhørighet, fysisk kapasitet mv.

Dataperspektivet

En vellykket strategi for samfunnsdigitalisering og bruk av kunstig intelligens forutsetter en helhetlig tilnærming til bruken av data. Hvordan sikre og regulere kvalitet, tilgang, ansvar, sikkerhet, transparens, muligheter for rettelse og sletting, vern av immaterielle rettigheter, mv? Her gjør seg mange perspektiver og hensyn gjeldende, ikke minst relatert til for eksempel integritet og personvern, etikk, effektivitet, forskning, innovasjon og markedsutvikling samt konkurransehensyn. Det pågår også mange reguleringsinitiativ for å håndtere slike spørsmål, ikke minst på EU-nivå. Sentralt står spørsmålet om hvordan sikre den nødvendige tilliten for å muliggjøre den deling av/tilgang til data som samfunnsdigitaliseringen og bruken av kunstig intelligens forutsetter.

Manglende tillit er en av de største utfordringene i økosystemet for en datadrevet økonomi og innovasjon i Norge. Offentlige aktører, næringslivet og forskningsinstitusjoner trenger klare, hensiktsmessige og forutsigbare rammebetingelser som fremmer en slik tillit. Det samme gjelder for

individene og forutsetningene for at denne skal være komfortabel med å dele informasjon av personlig karakter. Individene trenger å oppleve tilstrekkelig kontroll og forståelse for hvordan egen informasjon kan bli brukt for å ha tillit til å dele den. Tillit må følgelig ses ut fra et helhetsperspektiv og som en grunnleggende forutsetning for å fremme og muliggjøre datautveksling i økosystemet, uansett om det er informasjon knyttet til virksomheter eller individer. I dette ligger også at det finnes klare og trygge rammer for hvordan datautveksling kan skje, når og hvordan det *ikke* skal skje, samt gode og enkle prosedyrer for den enkelte til å hevde sine rettigheter med hensyn til egne persondata (innsyn, retting, sletting mv.). Ikke minst forutsetter dette klare og effektive standarder for databeskyttelse og personvern, samt hensyn til etiske perspektiver.

Kompetanseperspektivet

- *Beslutnings- og styringsprosesser digitaliseres og vil være støttet av systemer med innslag av kunstig intelligens. Arbeidstakere vil konfronteres med problemstillinger som forutsetter endrede, ofte tverrfaglige, kvalifikasjoner og kompetansekrav. De behov for tiltak som dette medfører må vurderes ut fra utdannings-, arbeidstaker- og arbeidsgiverperspektiv.*
- *Det er behov for en fortsatt utvikling og tilpasning av den juridiske grunnutdanningen for å sikre at fremtidens jurister har nødvendig digital kompetanse i tråd med samfunnets behov. Tilsvarende er det behov for målrettede kompetansehevende tiltak for å styrke den digitale kompetansen blant dagens yrkesaktive jurister. Disse behovene bør utredes nærmere og relevante tiltak iverksettes (jf. Juristforbundets [innspill](#) til Kunnskapsdepartementet om den varslede profesjonsmeldingen).*

Arbeidsmarkedsperspektivet

- *Det må sikres at bruken av kunstig intelligens i arbeidslivet skjer på en ansvarlig, hensyntakende og hensynsmessig måte. Dette forutsetter et nært samarbeid mellom myndigheter og arbeidslivets parter, både lokalt og sentralt. Den "[Erklæring om bruk av kunstig intelligens i arbeidslivet](#)" som flere selskaper og organisasjoner har sluttet seg til, er et godt eksempel på et slikt samarbeid og kan tjene som grunnlag for videre arbeid på dette området.*

Infrastrukturperspektivet

- *Det vil kreves proaktive tiltak for å sikre at alle kan delta i den digitale samfunnsutviklingen som fullverdige borgere. Dette gjelder særlig med hensyn til det å sikre at grunnleggende og essensielle offentlige og kommersielle tilbud er tilgjengelige for alle, uavhengig av sosioøkonomisk status, geografisk tilhørighet, fysisk kapasitet mv.*

Dataperspektivet

- *Manglende tillit er en av de største utfordringene i økosystemet for en datadrevet økonomi og innovasjon i Norge.*
 - *Offentlige aktører, næringslivet og forskningsinstitusjoner trenger klare, hensiktsmessige og forutsigbare rammebetingelser som fremmer en slik tillit.*
 - *Den enkelte trenger å oppleve tilstrekkelig kontroll og forståelse for hvordan egen informasjon kan bli brukt for å ha tillit til å dele den.*
- *Dette forutsetter:*
 - *At det finnes hensiktsmessige, klare og trygge rammer for hvordan datautveksling kan skje, samt når og hvordan det ikke skal skje.*
 - *At det finns klare og effektive standarder for databeskyttelse og personvern, samt at hensynet til etiske perspektiver er ivare tatt.*

Bruk av kunstig intelligens i næringslivet og offentlig sektor

Digitaliseringen byr på mange muligheter til effektivisering og verdiøkning innen såvel offentlig som privat sektor. Innenfor offentlig sektor har digitaliseringen ikke bare et stort kostnadsbesparende potensial, men vil også kunne bidra til bedre og mer effektive forvaltningsprosesser og offentlige tjenester til borgerne og næringslivet. Rettssikkerhetsprinsipper om f.eks. forutsigbarhet, transparens og likebehandling vil kunne forsterkes ytterligere, ikke minst gjennom bruken av kunstig intelligens. Det vekstpotensial som digitaliseringen medfører innenfor privat sektor er ubestridt. Utviklingen, og de omstillingsprosesser som denne medfører, er imidlertid ikke bare et valgbart alternativ for nyskaping og utvikling i næringslivet, men en nødvendighet for de fleste bedrifter. Med riktige forutsetninger kan datadrevet innovasjon bli en av Norges viktigste drivere for økt konkurranse- og bærekraft.

For at dette potensialet skal kunne realiseres er det, som fremgår ovenfor, flere faktorer og forutsetninger som må spille sammen. Det handler så vel om utviklingsfremmende tiltak, harmonisering av rettsregler og begreper samt identifisering og nedbygging av unødvendige hindringer, som å sikre at dette skjer innenfor hensiktsmessige rammebetingelser med hensyn til demokratiske ideal, rettssikkerhetsprinsipper, etikk og arbeidstaker- og personverninteresser.

Det er problematisk at mange både offentlige og private virksomheter synes å tro at de grenser som blant annet personvernlovgivningen setter, er mer omfattende enn hva de egentlig er. I den ovennevnte rapporten om "Datadeling i Næringslivet" (2020) peker ekspertgruppen på "manglende opplevd handlingsrom innen regelverket" og behovet for at det etableres veiledningsorganer "som kan hjelpe aktørene til å forstå sitt handlingsrom, særlig knyttet til konkurransereglene, personvernreglene og reglene om ulovlig statsstøtte" (s. 5).

Juristforbundet er enig i denne vurderingen og støtter et slikt tiltak. Det som ekspertgruppen løfter frem her er ikke bare problematisk for at misforståelsen i seg selv er unødvendig hemmende for næringslivet og offentlige virksomheter. Det bidrar også til et feilaktig negativt inntrykk av personvernreguleringen som generelt hindrende, når denne reguleringen egentlig er et svært viktig instrument for å fremme den nødvendige tilliten i økosystemet. Vi må komme til en situasjon hvor ivaretagelse av personvern ikke ses på som et hinder, men som en like naturlig del av virksomheten som andre logistiske og strukturelle driftsforutsetninger, dvs. forutsetninger som håndteres gjennom god forretnings-/virksomhetsdrift.

Behovet av tiltak for å fremme økt kunnskap om personvernlovgivningen gjelder også i forhold til den enkelte bruker av digitale tjenester, hvor det synes å råde en generell og tiltakende skepsis med hensyn til personvernet. En oppmerksomhet, årvåkenhet og respekt for bruk av digitale tjenester, hvordan vi deler informasjon og legger igjen elektroniske spor, er sunt og viktig, men når dette overgår i en mer udefinert frykt og skepsis er det mer problematisk ettersom dette risikerer å legge en unødvendig demper på bruken av slike tjenester i en datadrevet økonomi. Det er derfor like viktig at det iverksettes tiltak for å ytterligere fremme den enkeltes kunnskap om digitaliseringen (dens muligheter, konsekvenser og risiko) samt hvilke virkemidler, sikkerhetsmekanismer og rettigheter som ligger i blant annet personvernreguleringen.

På denne bakgrunn mener Juristforbundet at følgende tiltaksområder bør vurderes med hensyn til næringslivet og offentlig sektor:

- Rettede informasjonstiltak med formål om å fremme kunnskap og tillit innenfor det digitale økosystemet bør vurderes på følgende områder:

- Offentlig og privat sektor: For å øke forståelsen for/kunnskapen om gjeldende rammebetingelser og reelt handlingsrom, blant annet når det gjelder personvernreguleringen.
- Den enkelte: For å øke forståelsen for/kunnskapen om digitaliseringen (dens muligheter, konsekvenser og risiko) samt hvilke virkemidler, sikkerhetsmekanismer og rettigheter som ligger i personvernreguleringen.
- Datasikkerhet og effektiv beskyttelse av personvern. Dette inkluderer krav om sikker lagring og behandling av data, samt klare retningslinjer for informasjonssikkerhet i forbindelse med bruk av kunstig intelligens. Klare "spilleregler" for alle aktørene i verdikjeden er særlig viktig når offentlige og private aktører benytter kunstig intelligens til å ta avgjørelser som har rettsvirkning for den enkelte, eller på tilsvarende måter påvirker individuelle rettigheter og friheter. Det vil i slike tilfelle ofte være svært utfordrende for den enkelte å ivareta sine rettigheter, ettersom denne sjelden vil ha nok innsikt og kunnskap om hvem som har brukt deres data og hvordan. Det bør på denne bakgrunn særlig vurderes ytterligere tiltak knyttet til deling og gjenbruk av personopplysninger på tvers av formål og på tvers av sektorer, sikkerhetsmekanismer ved slik deling og gjenbruk, samt rettsikkerhetsgarantier som sikrer borgerne håndhevbar rettigheter.
- Klargjøring av ansvarsfordeling og erstatningsregler knyttet til bruk av kunstig intelligens. Hvem som er ansvarlig for systemenes handlinger, hvordan dette bør synliggjøres og hva som bør ligge til grunn for erstatning i forskjellige sammenhenger.
- Transparens og åpenhet er nødvendig for å bygge tillit rundt bruken av kunstig intelligens. Det må vurderes hvordan slike krav bør utformes, og overfor hvem, blant annet når det gjelder hvordan de aktuelle algoritmene fungerer, hvilke data som brukes og hvordan disse er brukt for å gi det aktuelle resultatet. Dette vil være et viktig bidrag til å unngå at avgjørelser bygger på irrelevante hensyn, fører til usaklig forskjellsbehandling eller andre uønskede effekter ved bruken av kunstig intelligens.
- Det bør skapes insentiv til utarbeidelse av bransjenormer eller tilsvarende etiske rammeverk for ansvarlig bruk av kunstig intelligens i næringslivet og i offentlig sektor. Dette kan for eksempel innebære opprettelse av etiske komiteer eller rådgivende organer som gir veiledning om ansvarlig bruk og utvikling av systemer som tar etiske hensyn. Det bør videre vurderes hvordan etterlevelsen av slike normer/rammeverk bør følges opp. Den ovenfor nevnte bruken av regulatoriske sandkasser kan fungere som et verktøy også i denne sammenhengen, blant annet for å identifisere hvilke etiske spørsmål som kan og bør adresseres innenfor en sektor eller bransje.
- Det bør vurderes om det offentlige i høyere grad kan bidra med tilrettelegging av offentlige datasett som forskere og bedrifter kan bruke til trening og evaluering av KI-modeller. Dette vil kunne fremme innovasjon og åpenhet rundt kunstig intelligens. Også her vil regulatoriske sandkasser kunne benyttes som verktøy for å utforske mulighetsrommet og behov med hensyn til regulering.
- Behovet for ytterligere tiltak for å fremme en god, sikker, effektiv og samordnet implementering (og bruk) av kunstig intelligens i offentlig sektor bør vurderes. Dette kan for eksempel omfatte tiltak for å sikre god bestillerkompetanse, felles retningslinjer/krav for innkjøp av systemer som benytter kunstig intelligens samt særskilte krav til aktører som leverer slike produkter. Det kan handle om å skape bedre forutsetninger for samarbeid og samordning når det gjelder åpenhet og

forvaltning av systemer med kunstig intelligens. Slike vurderinger og tiltak bør blant annet ses på bakgrunn av at mesteparten av dagens datasystem i offentlig sektor er basert på eldre løsninger hvor det på forskjellige måter kan være utfordrende å integrere disse med løsninger for kunstig intelligens. Her vil det også være naturlig å vurdere om det er behov for å gjøre tilpasninger i statens prosjektmodell for kvalitetssikring og oppfølging av store statlige investeringsprosjekter, hvor det stilles krav til metodikk og kvalitet når slike prosjekter skal utredes.

- *Digitaliseringen byr på mange muligheter til effektivisering og verdiøkning innen såvel offentlig som privat sektor. Med riktige forutsetninger kan datadrevet innovasjon bli en av Norges viktigste drivere for økt konkurranse- og bærekraft.*
- *Med hensyn til bruken av kunstig intelligens i næringslivet og offentlig sektor ønsker Juristforbundet særlig å peke på følgende tiltaksområder:*
 - *Rettede informasjonstiltak med formål om å fremme kunnskap og tillit innenfor det digitale økosystemet (offentlig sektor, næringslivet og den enkelte bruker).*
 - *Datasikkerhet og effektiv beskyttelse av personvern.*
 - *Transparens og åpenhet.*
 - *Ansvarsfordeling og erstatningsregler.*
 - *Etiske bransjenormer og rammeverk.*
 - *Tilgang til og tilrettelegging av offentlige datasett.*
 - *Tiltak for å fremme en god, sikker, effektiv og samordnet implementering (og bruk) av kunstig intelligens i offentlig sektor.*

Med vennlig hilsen,

Sverre Bromander
President, Juristforbundet

Joachim Benno
Leder, Juristforbundets Tech Forum